
وارونگی نظام مالیاتی ایران

نشانه‌ها و پیامدها

به‌ضمیمه
امکان‌سنجی و تفسیر ماده و تبصره قانونی مربوط به
سامانه ملی املاک و اسکان کشور
و
مالیات واحدهای مسکونی خالی

محسن شاکری مقدم



سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

شکوری مقدم، محسن، ۱۳۴۵-
وارونگی نظام مالیاتی ایران نشانه ها و پیامدها به ضمیمه امکان سنجی و تفسیر ماده و تبصره قانونی
/ محسن شکوری مقدم.
تهران: سپماک، ۱۳۹۸.
۱۶۰ص.: جدول، نمودار؛ ۱۴/۲۱×۵/۴ س.م.
۷-۰-۳۳۸۵۳-۶۰۰۹۶۸-۹۷۸
فیپا
مالیات -- ایران
Taxation -- Iran
مالیات -- ایران -- سیاست دولت
Taxation -- Iran -- Government policy
مالیات -- قوانین و مقررات -- ایران
Taxation -- Law and legislation -- Iran
HJ۲۹۲۰/۲
۳۳۶/۲۰۰۹۵۵
۵۸۰۱۴۹۶

www.ketab.ir



نایب‌الرئیس و معاونین

امیرکبیر

فهرست

فهرست اسامی و عناوین و عناوین و عناوین

فهرست اسامی و عناوین و عناوین و عناوین

فهرست اسامی و عناوین و عناوین و عناوین



وارونگی نظام مالی ایران نشانه‌ها و پیکدها

ناشر سیماک

مؤلف محسن شکوری مقدس

sen.shakouri@simac.ir

طرح جلد نیما فکورزاده

لیتوگرافی و چاپ صنوبر

شمارگان ۲۰۰۰ نسخه

قیمت ۴۰۰۰ تومان

چاپ اول تابستان ۱۳۹۸

[ویراست اول]

فهرست

۱۱.....	مقدمه
۱۳.....	مبانی پیش رو.....
۱۴.....	سه کار ضروری.....
۱۵.....	ایران و مضامین زمان.....
۱۶.....	رئیس‌جمهور افشاردادار نیز از ایران.....
۱۷.....	اقتصاددانی رئیس‌جمهور، مثال نقضت رئیس‌قوة قضایه.....
۱۸.....	«سیاست - نامه‌های» اقتصاد.....
۱۹.....	آموزه‌های ایرانی - اسلامی برای مدیریت اقتصادی کشور.....
۲۰.....	حرکت سینوسی اقتصاد ایران.....
۲۰.....	نیاز به واکاوی ریشه پایداری کژروی‌های اقتصاد.....
۲۳.....	بخش اول: نقش مالیات در کارایی نهاد دولت.....
۲۴.....	کالاهای عمومی.....
۲۵.....	سیاست‌های حمایتی.....
۲۹.....	ضریب جینی و آموزه‌های دینی.....
۳۰.....	سیلاب‌های دائمی.....
۳۰.....	کالای عمومی مقدم بر سیاست حمایتی.....
۳۲.....	یارانه غیرهدفمند، پولپاشی.....
۳۳.....	هنر دولت‌های نفتی.....

بخش دوم: مالیات در آئینه شاخص‌ها..... ۳۵

مالیات‌گزیزی..... ۳۷

معافیت عادلانه، معافیت ناعادلانه..... ۳۸

بهشت مالیاتی..... ۳۹

عقب‌ماندگی چندصدساله از دنیا..... ۴۰

پارادوکس‌های رفتاری نظام تدبیر و حکمرانی اقتصادی..... ۴۱

د. فیت مالیاتی..... ۴۱

بخش سوم: زمین تخت‌گرایی مالیاتی در ایران..... ۴۵

رویکرد، عملکرد..... ۴۶

اظهارنامه مالیاتی و Tax Return..... ۴۸

قلک مؤدیان..... ۴۹

پرداخت‌کنندگان مالیات..... ۵۰

دغدغه مؤدیان ایرانی..... ۵۱

رویکردهای مالیات‌ستانی..... ۵۳

رویکرد جهانی: ابتدا توانمندسازی، سپس مالیات‌ستانی..... ۵۳

رویکرد ایرانی: قبول‌داری مالیاتی..... ۵۴

رویکرد، مسئولیت و اختیارات متمیزین..... ۵۵

«خود اظهاری» در ایران و جهان..... ۵۷

مقایسه مختصات نظام‌های مالیاتی..... ۶۰

بند اول. مختصات نظام مالیاتی ایران..... ۶۰

بند دوم. مختصات نظام‌های مالیاتی پیشرو..... ۶۲

بخش چهارم: فراگیری و آرونگی..... ۶۹

از عباس میرزا تا مسعود نیلی..... ۷۱

- وارونگی یا ویرانگی..... ۷۳
- مدیریت شهری..... ۷۴
- بانک مرکزی..... ۷۹
- مدیریت کلان صنعتی..... ۸۰
- محیط زیست..... ۸۳
- پارک‌ها - مصرف بی‌رویه انرژی..... ۸۵
- پارک‌های دولتی..... ۸۹
- بخش پنجم: خوارانه - بهره‌ساز نیست!..... ۹۳
- بازآفرینی نظام - نیازمند متولی فراسازمانی..... ۹۴
- ذی‌نفعان ذی‌نفعان - رودگی..... ۹۵
- نقد‌های وارد به متولی ذی - زمان - امور مالیاتی..... ۹۸
- وضعیت آخر..... ۱۰۰
- بررسی کلیدی..... ۱۰۴
- خلاصه و جمع‌بندی..... ۱۰۵
- پیوست: شرح و تفسیر یک تبصره و ماده از قانون مالیات‌ها - مقیم..... ۱۰۹
- مقدمه..... ۱۱۰
- بند اول. شرح و تفسیر تبصره ۷ ماده ۱۶۹ مکرر..... ۱۱۱
- شرح گزاره الف..... ۱۱۱
- شرح گزاره ب..... ۱۱۵
- شرح گزاره پ..... ۱۱۸
- شرح گزاره ت..... ۱۲۱
- بند دوم. چالش‌های یک تشخیص - بررسی ماده ۵۴ مکرر..... ۱۲۳
- مردم مقصرند یا دولت؟..... ۱۲۳
- پیشنهاد بازنگری در ماده ۵۴ مکرر..... ۱۲۸

- شش پرسش کلیدی..... ۱۲۹
- بند سوم، ظرفیت‌ها و دینامیک پروژه..... ۱۳۱
۱. ظرفیت پایه مالیاتی ملک..... ۱۳۱
۲. عواید غیرمالیاتی..... ۱۳۶

کتاب‌شناسی..... ۱۴۵

دریاد مؤلف..... ۱۴۹

فهرست جدول‌ها

- جدول شماره ۱: درآمدهای مالیاتی تازه..... ۴۲
- جدول شماره ۲: مقایسه متوسط وصول به کل مالیات (درصد)..... ۵۰
- جدول شماره ۳: ترکیب درآمدهای مالیاتی (درصد)..... ۵۲
- جدول شماره ۴: مقایسه مختصات نظام مالیات ایران با نظام‌های مالیاتی پیشرو..... ۶۶
- جدول شماره ۵: سه نمونه از عایدی مالیاتی و غیرمالیاتی قابل دستیابی..... ۱۳۸

فهرست نمودارها

- نمودار شماره ۱: نسبت کل مالیات به تولید ناخالص داخلی..... ۳۷
- نمودار شماره ۲: میانگین بازپرداخت مالیات (دلار)..... ۸۹
- نمودار شماره ۳: مسیر بلوغ وصول درآمدهای مالیات سالانه املاک..... ۱۳۳
- نمودار شماره ۴: مسیر بلوغ وصول درآمدهای مالیات بر عایدی سرمایه ملکی..... ۱۳۴
- نمودار شماره ۵: سه عایدی مالیاتی و غیرمالیاتی..... ۱۳۸
- نمودار شماره ۶: سهم مالیات به GDP..... ۱۳۹

مقدمه

روند تاریخی حرکت یک جامعه به سوی ساخت‌دهی نهادها، مسیر توسعه و پیشرفت آن را شکل می‌دهد. کیفیت نهادهای هر کشور در وضعیت اقتصادی و اجتماعی آن ملت ظهور و بروز پیدا می‌کند.

تفاوت کشورهایمانند کره شمالی و جنوبی، آلمان غربی و شرقی سابق، شمال و جنوب قاره آمریکا، آلمان و ایتالیا، سوئیس و یونان و زوج‌های دیگری از کشورها و مناطق پیشرفته و عقب‌مانده، نمابشگاه یا تبلور کیفیت نهادهای آنهاست.

نظام مالیاتی یکی از نهادهای اصلی حکمرانی و شامل سازوکارها، ساختارها و ابزارهای لازم برای تشخیص و وصول عادلانه، گسترده و سازنده مالیات‌هاست. آن دسته از نظام‌های حکمرانی که این نهاد اقتصادی، اجتماعی و زیربنایی را درست طرح‌ریزی و مستقر کرده و دائماً پایش و مراقبت می‌کنند، ملت خود را از ثمرهای آن، که سامان‌مندی اقتصاد و رفاه

نسبی جامعه است، بهره‌مند می‌سازند.^۱

مالیات سهم سالانه^۲ یا موردی^۳ حکومت از درآمد، دارایی یا فعالیت اقتصادی شهروندان است که طبق قانون هر کشور باید آن را به دولت بپردازند. در واقع مؤدیان^۴ هزینه بهره‌مندی خود از کالاهای عمومی^۵ را که توسط حاکمیت (و نه فقط دولت/قوة مجریه) تأمین می‌شود، به وسیله مالیات می‌پردازند.

نتیجه تحقیقات دانشمندان حوزه سیاست‌گذاری عمومی نشان می‌دهد، در بسیاری از کشورهای در حال توسعه که دولت‌ها در ارائه کالاهای عمومی اساسی مانند دفاع از حق مالکیت، کاهش نابرابری‌ها، آموزش و بهداشت عمومی و امنیت شهروندان با چالش و مشکل روبه‌رو هستند، یک دور نزولی پدید آمده؛ مردم و بنگاه‌ها در واکنش به کیفیت پایین کالاهای خدمات عمومی، از پرداخت مالیات سرباز می‌خورند و این واکنش به نفع دولت تا آنجا که بتواند سر باز می‌زند و این واکنش به نفع دولت بیشتر است در ارائه خدمات به شهروندان منجر می‌شود.^۶

۱. برای مطالعه بیشتر ببینید: عجم اوغلو، دارون و رایینسون، جبر، متجمان، جیل عاملی، پویا،

فرهادی‌پور، محمدرضا، «چرا کشورها شکست می‌خورند؟»، انتشارات دنیای اقتصاد، ۱۳۹۲.

۲. مالیات سالانه مانند مالیات بر درآمد اشخاص حقیقی و حقوقی، مالیات حقوق، مالیات مالیات سالانه املاک و نظایر آنها.

۳. مالیات موردی مانند مالیات نقل و انتقال قطعی املاک، مالیات حق واگذاری محل، مالیات بر عایدی سرمایه و مالیات درآمد اتفاقی.

۴. منظور از مؤدی بالقوة شخصی است که طبق قانون ممکن است مشمول مالیات باشد ولی هنوز بدهی مالیاتی او مشخص نشده و آن را نپرداخته است.

5. Public Goods

۶. اُزیرن، دیوید و همکاران، مترجم: خاتقایی، غلامحسین، «واژگونی بوروکراسی»، نشر فرا،

مسیر پیش رو

گزارش منتشر شده توسط صندوق بین‌المللی پول (۲۰۱۹) حاکی از آن است که متغیرهای کلان اقتصاد ایران برای دوره شش‌ساله پیش‌روی آن، یعنی تا سال ۲۰۲۴، وضعیت نامناسبی خواهند داشت. بر اساس این گزارش، میانگین رشد تولید ناخالص داخلی کشور از سال ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۴ منفی خواهد بود. طبق این پیش‌بینی، گرچه از سال ۲۰۲۰ به بعد، اقتصاد ایران با رشد مثبت روبه‌رو می‌شود، اما رشد منفی شش درصدی پیش‌بینی شده برای سال ۲۰۲۱ با تخمین رشدهای بسیار ضعیف برای سال‌های آتی، در مجموع باعث می‌شود که اقتصاد ایران در پایان سال ۲۰۲۴ حدود دو درصد کوچک‌تر از سال ۲۰۱۸ باشد که با در نظر گرفتن رشد منفی ۳/۹ درصدی سال ۲۰۱۷ اقتصاد ایران در سال ۲۰۲۴ حدوداً شش درصد کوچکتر از سال ۲۰۱۷ خواهد بود. روند نامناسبی برای اقتصاد ایران است. طبق برآوردهای این گزارش تدریجاً چنان‌که نرخ بالای خود را حفظ خواهد کرد و بیکاری نیز به نرخ تقریباً بی‌سابقه ۱۹/۳ درصد برای سال ۲۰۲۴ خواهد رسید.^۱

برای به سلامت عبور دادن کشتی اقتصاد ایران از طوفان سهمگین پیش‌رو، به دو چیز نیاز داریم: یک تحرک بزرگ در اقتصاد کشور و یک ناخدای اقتصاددان برای این کشتی؛ در غیر این صورت، احتمال درهم شکستن آن کم نخواهد بود.

۱. نعمتی، مصطفی، «آیا تضعیف اقتصاد ایران بر اقتصاد منطقه اثر می‌گذارد؟»، تجارت فردا، ۱۳۹۸/۰۵/۱۲، شماره ۳۲۵.

در شرایطی که سرمایه‌گذار خارجی به سمت ایران نمی‌آید و بسیاری از فعالان اقتصادی و بنگاهداران داخلی نیز در اندیشه جمع کردن بساط خود از این دیار و افکندن رحل اقامت و پهن کردن بساط کسب‌وکار در سرزمین‌های دیگر هستند، منابع مورد نیاز این تحرک بزرگ اقتصادی، نه تنها با فشار مالیاتی بر روی کسب‌وکارهای شناسنامه‌دار و بنگاه‌ها و کارگاه‌ها و پیمانکارها قابل تأمین نیست بلکه این فشار نتیجه عکس می‌دهد. تنها کانال‌های باز برای تدارک این منابع، توقف مفت‌فروشی انرژی و جراحی نظام مالیاتی کشور همراه با وضع مالیات‌های متداول در جهان در پایه املاک به مردم، فراگیر و حذف معافیت‌های مالیاتی ناعادلانه‌ای است که چیزی نزدیک به نصف اقتصاد ایران را در تاریکی و تبعیض فرو برده است.

سه کار ضروری

برای اداره کشور بدون وابستگی به فروش نفت، سه کار لازم است:

۱. جراحی نظام مالیاتی با این هدف که نصیب اقتصاد کشور از «ظُلُمات ثلاث» معافیت‌های مالیاتی ناعادلانه خارج از حدود ۲۸۰ هزار میلیارد تومان درآمد مالیاتی تازه که در تحقیق حاضر برآورد شده، قابل وصول شود؛

۲. مفت‌فروشی انرژی، با اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها پایان یابد و به جای پول‌پاشی، سیاست حمایتی «بازتوزیع منابع» اجرا شود؛

۳. درآمدهای مالیاتی تازه، با اطلاع‌رسانی لازم، در اجرای خواسته‌های مردم و نیازهای اساسی کشور برای نظام سلامت فراگیر، حفاظت

محیط زیست، بازآفرینی جنگل‌ها، مدیریت بهینه منابع آب، احیای تالاب‌ها و دریاچه‌ها، مهار ریزگردها، کاهش آلودگی هوای شهرها، توسعه ناوگان ریلی حمل‌ونقل درون‌شهری و برون‌شهری و نظایر آنها که بسیار هم اشتغال‌زاست صرف و گزارش مربوط در پایان هر سال منتشر شود.

درآمد مالیاتی تازه و عواید حاصل از قطع یارانه انرژی، که از جامعه گرفته می‌شود، راه دوری نمی‌رود و ظرف یک سال پس از وصول، با هزینه‌کرد دولت در پروژه‌ها و اجرای سیاست حمایتی درست، به چرخه اقتصاد و به جیب اتحادیه جامعه برمی‌گردد.

مالیات‌دهندگان وقتی ببینند از همه بدون تبعیض مالیات می‌گیرند و مالیات‌ها نیز صرف بهسازی کشور و تحقق خواسته‌هایشان می‌شود نه صرف ناکارآمدی دولت و خاصه در مقامات، مالیات قانونی را با رضا و رغبت می‌پردازند و اگر هم برخی رضا و رغبت نداشته باشند، اعتراضی هم نخواهند داشت.

از منظر این تحقیق، کارنامه دولت‌ها و محک‌زنجی عمل‌گرایی یا شعارزدگی آنها را باید در آینه سه اقدام اساسی فوق‌الریایم کرد؛ زیرا این سه گانه، اصل و اساس اصلاحات اقتصادی در ایران و تعیین‌کننده مایه حیات و عزت اجتماعی و عامل نجات کشور از بحران و تباهی هستند؛ و به همین دلایل، هیچ کار دیگری جایگزین آنها نیست.

ایران و مقتضیات زمان

یکی از نشانه‌های عقلانیت در حکمرانی، پابندی به مقتضیات زمان است که در تعلیمات اولیاء دین نیز زیاد به آن اشاره و بلکه تأکید شده

است. بیش از نیم قرن پیش، استاد مرتضی مطهری کتاب «اسلام و مقتضیات زمان» را نوشت که موضوع آن تبیین نسبت میان دین و تحولات زمانه است. در شرایط کنونی روزگار ما، که اقتصاد کشور با ابرچالش‌های متعدد و هم‌آیند روبه‌روست و در برخی حوزه‌ها تقریباً از هم پاشیده شده، تبیین مقتضیات زمان و احتیاجات امروز نظام تدبیر و حکمرانی اقتصادی ایران، یکی از نیازهای مبرم ماست.

رئیس‌جمهور، اقتصاددان، نیاز امروز ایران

طبق اصل اصول و سیزدهم قانون اساسی، رهبری عالی‌ترین مقام رسمی کشور است و وظیفه اصلی او بر سرپرستی و سرپرشته‌های اداره کشور از امور کلان اجرایی، سیاست خارجی تا امر نظامی و نیز بسیاری از بنیادها و نهادهای کلان اقتصادی و شوراهای عالی و مجمع تشخیص مصلحت نظام در دستان رهبری است و اقتصاد، بخش عمده محوری و غیر تشریفاتی اختیارات و مسئولیت رئیس‌جمهور است. با توجه به اصل یکم قوا، بخشی از اختیارات مربوط به مدیریت اقتصادی کشور در دست رئیس‌جمهور قرار دارد؛ قوه مقننه رکنی تعیین‌کننده در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی کشور است و قوه قضاییه دارای نقشی کلیدی در ایجاد یا برهم زدن امنیت اقتصادی و محیط کسب‌وکار؛ اما نقش رئیس‌جمهور در راهبری اقتصادی کشور و تعامل سازنده با قوه مقننه در سیاست‌گذاری مناسب و با قوه قضاییه جهت حفظ و ارتقاء امنیت اقتصادی و بهسازی محیط کسب‌وکار، کلیدی و محوری است.

رئیس‌جمهور ایران، به خاطر مسئولیت فرماندهی اقتصاد کشور، ناگزیر است از اولین روزهای شروع مسئولیتش، مدیران اقتصادی کشور را انتخاب^۱ و اقتصاد مملکت را در حوزه‌های پیچیده‌ای راهبری کند؛ حوزه‌هایی که وابستگی و اثرگذاری زیادی بر یکدیگر دارند و سیاست‌های مربوط به آنها می‌بایست همخوانی و هماهنگی^۲ بالایی با همدیگر داشته و دست‌کم نارضی نداشته باشند: بودجه، تقدینگی، تورم، ارز، انرژی، مالیات، تولید و اشتغال، بازگانی داخلی و خارجی، تعرفه‌ها، صندوق‌های بیمه و بازنشستگی، بازار پول و سرمایه، یارانه‌ها^۳، سرمایه‌داری دولتی و شبه‌دولتی و مافیای آن‌ها و پنهان اقتصادی از جمله اهم حوزه‌های کلان اقتصاد ایران است.

اقتصاددانی رئیس‌جمهور بر مثالی فقه‌ت رئیس‌قوه قضائیه

بنابر اصل یکصد و پنجاه و هفتم قانون اساسی، رئیس‌قوه قضائیه ایران باید «یک نفر مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر» باشد. با توجه به این اصل نمی‌توان فردی را که دارای آشنایی محدودی با فقه و امور قضایی است به عنوان رئیس این قوه حساس که در ردی و امر قضاء تار و پود آن است انتخاب کرد و سپس از روز اول ریاست وی عدای از کارشناسان و مسئولان و قضات عالی این قوه در صدد برآیند تا در حاسبات

۱. رئیس کل بانک مرکزی، رئیس سازمان برنامه و بودجه، وزیر اقتصاد، نفت، نیرو، صمت، کار (تعاون و رفاه اجتماعی) و جهاد کشاورزی، هشت مدیر اقتصادی کلیدی کشور هستند که توسط رئیس‌جمهور انتخاب می‌شود.

2. Consistency

۳. به‌ویژه ۸۰۰ هزار میلیارد تومان یارانه کوری که سالانه برای حامل‌های انرژی پرداخت می‌شود.

تصمیم‌گیری ابتدا مبانی اولیه فقه و اصول و امور حقوقی و قضایی را به رئیس قوهٔ یاموزند و از وی انتظار داشته باشند که تصمیمات مهم قضایی را اتخاذ، امور این قوه و تشکیلات عظیم قضایی کشور را راهبری و انبوه قضات و حقوق‌دانان و فقهای فعال در این قوه را مدیریت کند.

بر همین قیاس نمی‌توان فردی را که آگاهی، دانش و تجربه محدودی در امر اقتصادی دارد، به مقام ریاست جمهوری در ایران برگزید و سپس از او انتظار داشت تا هفده حوزه کلان اقتصادی را که در اثر انباشت مسائل و مشکلات سه دههٔ ای، هر کدام به یک ابرچالش نیز تبدیل شده‌اند، راهبری، ساماندهی و سرآمی کند؛ این امری محال است. به همین جهت عموم رؤسای جمهور بر اساس حکم عقل و شرع شیوه احتیاطی در پیش می‌گیرند و تقریباً هیچ تصمیم‌سازی درستی برای جراحی و نجات اقتصاد کشور نمی‌گیرند.^۱

«سیاست - نامه‌های» اقتصادی

با توجه به اینکه از اهم مسئولیت‌های رئیس‌جمهور در ایران راهبری اقتصاد کشور است، شاهد بوده‌ایم که پس از انتخاب هر رئیس‌جمهور، عده‌ای از اقتصاددانان دلسوز و وطن‌دوست پیرو سحله‌های گوناگون فکری و مکاتب اقتصادی، به رئیس‌جمهور نامه نوشته و ضمن تشریح محترمانه الفبا و اصول اولیه علم اقتصاد و آثار سوء نادیده گرفتن و زیرپا گذاشتن آنها، در مورد هفده حوزه کلان درهم تنیده و برهم اثرگذار اقتصاد کشور به

۱. در همین رابطه در قسمت پایانی بخش چهارم تحت عنوان «واژگونی دولت» توضیح مختصری داده شده است.

وی راهنمایی و توصیه‌هایی نموده و در واقع برای دولت مستقر و منتخب یک «سیاست - نامه» اقتصادی نوشته‌اند.

حاصل این «سیاست - نامه‌های» اقتصادی غالباً این بوده که رؤسای جمهور و مدیران اقتصادی وی این توصیه‌ها را نادیده گرفته، در مسیر دیگری حرکت کرده و نتایج آن را هم معمولاً در همان دوره چهارساله اول دیده‌اند. طبعاً می‌هم هست؛ زیرا با آموزش‌های اقتصادی حین مسئولیت یا چند «سیاست - نامه» اقتصادی، هیچکس قادر نیست اقتصاد کشوری را که با ابرچالش‌های گوناگون روبه‌روست فرماندهی کند.

آموزه‌های ایرانی - اسلامی برای مدیریت اقتصادی کشور

ادبیات ایرانی و فرهنگ اسلامی می‌آموزد که انسان نباید در تاریکی گام بردارد و به دنبال چیزی که از آن آگاهی ندارد برود. در این رابطه قرآن مجید می‌فرماید: وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ: به دنبال چیزی که نسبت به آن دانش نداری، مرو! [اسراء - ۶].

حضرت یوسف علیه‌السلام هنگامی که با عبارت «جَعَلَنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ»^۱ از پادشاه وقت می‌خواهد برای مهار ابریشم و حبش هفت‌ساله که هفت سال دیگر فراخواهد رسید، او را به عنوان فرمانده انتصاب کشور مصر برگزیند، در توجیه شایستگی و صلاحیت خود برای عهد داری این مسئولیت، به درجه پیامبری، داشتن ایمان و تقوی یا از نسل حضرت ابراهیم بودن و نظایر آنها استناد نمی‌کند و نمی‌گوید اِنِّي رَسُولٌ اَمِينٌ یا اَنِّي مِنَ الْمُتَّقِينَ بلکه به جنبه توانمندی خود بر حفظ منابع کشور و اشراف علمی

بر موضوع تأکید می‌کند و خود را با دو وصف حَفِیْظ و عَلِیم معرفی می‌کند که هر دو صیغه مبالغه است: حَفِیْظ به معنی بسیار مدبّر و توانا بر حفظ و مراقبت (از منابع کشور) و عَلِیم به معنی بسیار دانا و آگاه (بر راهبری اقتصاد کشور بزرگ مصر و عبور دادن ملت آن از ابرچالش قحطی هفت‌ساله).

این آیه کوتاه به ما می‌آموزد که امور کشور در هر حوزه باید به دست سرآمدان عام و تدبیر در آن رشته سپرده شود. در ایران که اقتصاد حوزه اصلی مسئولیت رئیس‌جمهور است، بر اساس این آموزه قرآنی، باید شرط اقتصاددانان و دین رئیس‌جمهور، مانند شرط فقاقت و حقوقدانی رئیس قوه قضاییه، در قانون اساسی دیده شود. بدون این شرط، کشتی اقتصاد ایران در اقیانوس اقتصاد جهانی، بی‌ناخداست.

حرکت سینوسی اقتصاد ایران

انتخاب رؤسای جمهور غیراستعدادی، موجب یک حرکت سینوسی منظم نیز در راهبری اقتصاد ایران بوده است. در چهار سال اول بیشتر دولت‌ها، سیاست‌های اقتصادی ناقص، نادرست، ناهمگون و غیرعلمی وضع یا دنبال می‌شد که معمولاً آثار آنها در اواخر دور نخست آشکار می‌گشت و به دنبال آن، تغییرات ۱۸۰ درجه‌ای، عقب‌گرد و یا توقف در اجرای تصمیمات و سیاست‌های اقتصادی، از دور دوم ریاست جمهوری آغاز می‌شد.

نیاز به واکاوی ریشه پایداری کژروی‌های اقتصادی

پژوهش حاضر علاوه بر آنکه به توصیف و ریشه‌یابی بخشی از ابعاد و علل بدکارکردی نظام مالیاتی ایران می‌پردازد، این پرسش را نیز مطرح می‌کند که چرا و چگونه ممکن است کژئی‌ها و وارونگی‌های ابرنهادهای

اقتصادی برای چند دهه در یک کشور پایدار و برقرار بماند و به اقتصاد و کسب و کارها و کارآفرینان آن زبان برساند و سیاست‌گذار نیز برای اصلاح این وضعیت، اقدام مؤثری به عمل نیاورد؟

بیشتر ما امروز به وارونگی و ویرانگی بسیاری از نهادهای اقتصادی و اجرایی کشور خو کرده‌ایم؛ ولی بی‌تردید، برای نسل‌های آینده این بی‌عملی و کوتاهی ما که موجب دوام و بلکه تشدید این شرایط شده است، ملامت‌کردنی و ناورنکردنی خواهد بود.

اینک آن کتابی در معرض ارزیابی صاحب‌نظران و دانشجویان عزیز قرار دارد و امیدوارم ادبیات بازخورد، قوت بیشتری یابد.

در پایان وظیفه دارم از عزیزانی که در آماده‌سازی این کتاب تلاش نموده‌اند قدردانی کنم؛ به‌ویژه امام‌ها، مریم‌هاشمی و آیلین انجلاسی؛ و دوستان فاضلی نیز آن را مطالعه و اشکالات سودمندی دادند که مورد استفاده قرار گرفت؛ به‌ویژه سرکار خانم دکتر فاطمه قنادر.

مسئولیت هر گونه خطا و کاستی در مقابل تحقیق حاضر بر عهده اینجانب و آخرین فراز سخنم حمد و سپاس خداوند است.

محمّد شهنوری مقدم

تهران - مردادماه ۱۳۹۸